

les reflexions sobre l'art i la funció dels joglars (pp. 78-80). En el primer d'aquests apartats l'autor es limita a repassar les melodies que Llull mateix proposa per a algunes de les seves composicions i a especular, a partir de les informacions contingudes en els textos legals de l'època de Jaume III, sobre les hipotètiques activitats musicals de Llull en el marc de la cort mallorquina. En el segon, Vicens ressegueix les definicions i els comentaris sobre la música que hi ha al capítol assenyalat de la *Revelatio Secretorum Artis*, i a l'*Ars generalis ultima*, l'*Ars brevis*, l'*Arbre de ciència*, la *Doctrina pueril* i el *Blaquerna*. La tercera secció és una recapitulació dels passatges del *Llibre de contemplació*, del *Blaquerna* i del *Llibre de santa Maria* en què Llull reprova les activitats dels joglars del seu temps i reclama que recuperin la seva funció primigènia. Al capítol de conclusions (pp. 80-81), que és força confús, Vicens afirma que els comentaris lul·lians sobre la teoria i la pràctica de la música no són originals, però que sí que ho és, en canvi, «la utilització del català per escriure sobre temes de ciència, i en la reorganització i l'enriquiment de les arts del *trivium* i el *quadrivium* –i, entre aquestes, la música– per difondre els àmbits de la saviesa de la manera més clara i entenedora possible». D'altra banda, es refereix a la influència que han tingut aquests comentaris en autors posteriors –Vicens cita Antoni Llull, Athanasius Kircher i Iu Salzinger– i ofereix una llista dels músics moderns i contemporanis que s'han inspirat en la figura i l'obra de Llull per a les seves composicions.

Francesc Tous

87) Villalba i Varneda, *Ramon Llull essencial. Retrat d'un pare d'Europa*

Els lectors vam rebre aquest llibre acompanyat del diari La Vanguardia, tot i que ara es pot adquirir de manera independent. Aquest estudi ha de veure's com un resum del llibre que hem ressenyat *Ramon Llull. Escriptor i filòsof de la diferència*, el qual, al seu torn, estava estretament relacionat amb el voluminós *Ramon Llull. Vida i Obres* del qual ha aparegut el volum I i que també hem ressenyat.

Es tracta, doncs, del resum d'un projecte monumental que, malgrat la seva voluntat i esperit d'arribar al màxim de públic possible, és cu-

rull de trets i aportacions de Pere Villalba, és a dir, del millor biògraf de Ramon Llull a l'actualitat.

En comparació amb les obres esmentades, hi ha alguns trets que el fan més divulgatiu: han desaparegut els nombres de les obres, les descodificacions de les lletres artístiques (no del tot, ja que romanen tímidament a les pàgines dedicades a l'explicació de l'Art, pp. 56-57), els esquemes sobre la producció lul·liana i les lectures d'obres senceres o de resums detallats (tanmateix, es manté la lectura d'una selecció de versicles del *Llibre d'amic e amat* i del Testament de Ramon Llull, pp. 140-141). Roman, en canvi, l'estructura fonamental que ofereix un ampli context cultural dels anys de la biografia de Llull, l'estratègia de resseguir la vida del mestre Ramon fent esment de l'aparició de les seves obres, un valuós resum del lul·lisme com a últim capítol, i una espectacular reproducció de les dotze figures del *Breviculum* i de les principals figures artístiques (quadern de 16 pàgines incorporat entre les pp. 96-97). Aquesta obra manté també un profund esperit didàctic que ara queda plasmat en l'aparició de subtítols, en peus de pàgina que indiquen la situació en la biografia de Llull i, sobretot, en una redacció absolutament planera, sense notes a peu de pàgina, però acompanyada d'indicacions que ajuden el lector en el coneixement de certs aspectes culturals que cal tenir en compte.

Segons la nostra opinió, el més important d'aquest llibre és la repercussió que pot tenir en un lector mitjà, és a dir, en un ventall de públic que va des d'estudiants de secundària a docents, incloent-hi professors universitaris; des de lectors encuriosits per la figura de Ramon Llull, fins a estudiosos de diversos aspectes de la cultura medieval. El Llull que dibuixa Pere Villalba en aquest llibre, malgrat haver dit que es tracta d'un resum, no resulta simple. El lector no només veurà el gran intel·lectual, el místic, el viatger, el diplomàtic, l'escriptor, veurà també Llull com un *cicerone* que el condueix per la complexa realitat cultural, social i política d'Europa, un imponent personatge que ens recorda la màxima capacitat humana d'adquirir i enfrontar-se al coneixement, que tensa les possibilitats intel·lectuals per dotar de nous instruments d'estudi i de comprensió de la *differentia*, és a dir, de la diversitat (en la natura, en les nacions, en els costums, en les religions). Es tracta d'un llibre de divulgació que no vol reduir la talla de Ramon Llull, sinó que no amaga al lector una visió polimòrfica, de resultes de la qual queda *meravellat* per

l'extraordinària originalitat, força i potencialitat de Ramon Llull. Amb la lectura d'aquest llibre, creiem, el lector no només s'introdueix en el coneixement de Ramon Llull, sinó que emprèn un camí que s'assembla més a l'iniciàtic i que condueix a l'adquisició d'un panorama cultural europeu complex, realista i sorprenentment proper a l'actualitat.

Óscar de la Cruz Palma

88) Villalba i Varneda, *Ramon Llull. Escriptor i filòsof de la diferència. Palma de Mallorca, 1232-1316*

Uns mesos després de l'aparició del monumental volum I del llibre de Pere Villalba, *Ramon Llull. Vida i Obres* (Barcelona, 2015) (vegeu la ressenya *supra*) apareix aquest llibre sobre la biografia i l'obra de Ramon Llull, ara en edició de mida habitual, però igualment distingit per la mateixa codificació en colors, la ressenyada funció de les guardes, l'aparició d'esquemes i notes que amplifiquen la informació cultural, etc. La diferència més evident és que ara Pere Villalba completa el recorregut biogràfic de Ramon Llull fins al final de la seva vida. En altres paraules, aquest llibre suposa un bon avançament de contingut dels volums II i III del treball ja esmentat.

Aquest nou treball té la seva equivalència amb el volum primer en les pàgines 11-183, és a dir, fins a «l'etapa d'introspecció» (obres 1-37) –malgrat que aquí és la quarta etapa, no la tercera. També en comparació, veiem reduïts els continguts que es referien al resum i comentari de les obres de Llull, però es mantenen els relatius al recorregut biogràfic. Només ara podem llegir de manera completa una sola obra, el *Llibre d'amic e amat*, que apareix, però, significativament disseminat al llarg del llibre, en cinc parts: pp. 160-165, 183-188, 319, 411-415 i 454-460. Aquest resum, doncs, vol ser un manual per al gran públic, però que continua exigint una gran atenció del lector, raó per la qual es pot veure com un passaport que permet l'entrada als estudis especialitzats sobre Ramon Llull.

Vist per nosaltres, doncs, en relació amb *Vida i Obres*, podem continuar ressenyant que les etapes següents (a l'esmentat volum I) que distingeix Pere Villalba són: l'«etapa d'expansió (1287/1288-1312)» –quan escriu 167 obres, els op. 38-203/205–; i l'«etapa mística (1313-1316)» –76 obres, op. 203/206-280.